

Bijzondere behangvondsten in Hogewoerd 59-61

In Nieuwsbrief 1 werd al melding gemaakt van bijzondere vondsten die gedaan zijn bij het verwijderen van recente bouwonderdelen in de bovenwoning Hogewoerd 61. Op de eerste verdieping werd bijvoorbeeld onder plaatmateriaal en een groot aantal lagen behang een muurschildering uit het midden van de achttiende eeuw aangetroffen. Niet alleen de muurschildering was intrigerend, dat gold ook voor het behang. Diogenes heeft daarom de kunst- en interieurhistoricus dr. Richard Harmanni uit Amsterdam gevraagd om onderzoek naar te doen naar de behanglagen. Harmanni is een van de grootste deskundigen op dit gebied in Nederland.

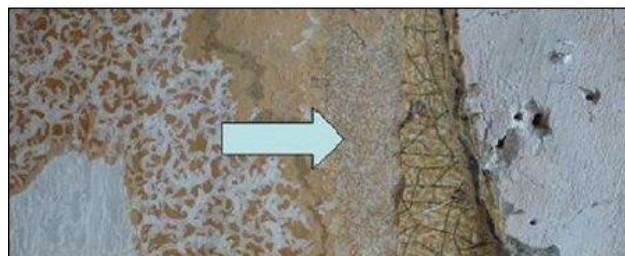
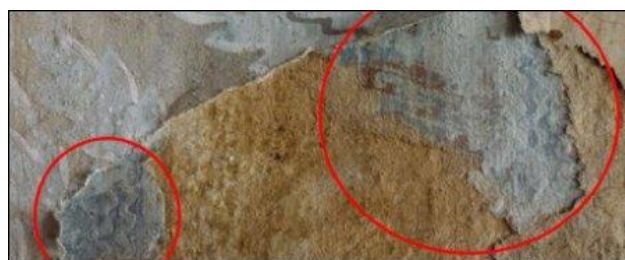
Het onderzoeksrapport is in december verschenen. Het bevat verrassende conclusies. Zo heeft Harmanni vastgesteld dat zich boven de muurschildering niet minder dan 25 lagen behang bevonden. Hij heeft de schildering en de behanglagen zo goed mogelijk gedateerd. Op basis van vergelijking met het patroon op behangsel dat ter plaatse bewaard is gebleven in Museum Meermanno in Den Haag dateert Harmanni de muurschildering tussen 1740 en 1760.

Hij ontdekte dat, voordat de muurschildering werd beplakt met papierbehang, er eerst grondpapier is aangebracht. Daarvoor lijken misdrukken van een boekdrukker te zijn gebruikt. Met behulp van de website Delpher van de Koninklijke Bibliotheek kon Harmanni een fragment dat hij vond dateren: het was afkomstig uit een boek dat in 1796 in Leiden is uitgegeven. Dat betekent dat de oudste behanglaag in 1796 of kort daarna zal zijn aangebracht. Hiernaast staan fragmenten van een aantal foto's uit het rapport. Van boven naar beneden:

- laag 1 (circa 1796-1810);
- laag 5 (circa 1850);
- laag 10 (circa 1890-1900);
- laag 20 (circa 1945-1950);
- laag 25 (circa 1970-1975).

Harmanni heeft zich niet beperkt tot de kamer van de muurschildering. Ook elders in het Hogewoerdcomplex heeft hij behang onderzocht: op de zolder van Hogewoerd 61 en op de eerste verdieping en de zolder van Hogewoerd 59. Daar waren minder lagen behang over elkaar geplakt en trof hij minder oud behang aan.

Meer informatie en meer foto's uit het onderzoeksrapport zijn te vinden op de pagina [Bijzondere behangvondsten in Hogewoerd 59-61](#) op de website van Diogenes.

Na het onderzoek van Harmanni werden op de zolder van Hogewoerd 61 twee voormalige deurtjes ontdekt die waren gebruikt voor het maken van een vloering. Vermoedelijk waren het oorspronkelijk deuren van een kast in de voorkamer op de eerste verdieping. De beschildering (zie de linkerfoto) is hetzelfde als die op de muur. Op de rechterfoto is met enige moeite te zien dat ook de muurschildering voorzien was van een roodbruine plint.

Schetsontwerp voor Hogewoerd 59-61 in behandeling

Tijdens de Open Monumentendagen in september heeft architect Marcel van Dijk aan de vele belangstellenden een uitgebreide toelichting gegeven op de plannen van Diogenes voor de herbestemming van de voormalige wijnkoperij Hogewoerd 59-61. Omdat er geen reële mogelijkheden zijn om de bedrijfsfunctie op die plaats te handhaven, is gekozen voor een woonbestemming. Het plan houdt in dat er drie woningen (eventueel met een woon-werkkarakter) komen aan de Hogewoerd en een vierde woning op het achterterrein. De bouwmassa's van de oorspronkelijke panden, die dateren uit de zeventiende eeuw of nog eerder, zijn daarbij als uitgangspunt genomen. De karakteristieke brede voorgevel blijft bestaan. Ook in het interieur worden de waardevolle elementen zo veel mogelijk gehandhaafd. Eind oktober is het schetsontwerp ingediend bij de gemeente Leiden. Sindsdien is er over dat ontwerp een aantal keren overlegd met vertegenwoordigers van de Welstands- en Monumentencommissie Leiden en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Diogenes hoopt na de jaarwisseling groen licht te krijgen voor de uitwerking van het schetsontwerp tot een definitief plan.

Een oude film over Diogenes

In 1994 nam de toenmalige voorzitter van de Stichting Diogenes, Caroline Han, afscheid. Ter gelegenheid van haar afscheid werd rond de jaarwisseling 1994/95 een videoband gemaakt met beelden van de panden die toen in het bezit van Diogenes waren. De inhoud van de band is in 2015 op dvd gezet en vervolgens op Youtube geplaatst. Het filmpje kan worden bekeken via een link op de pagina [Diogenes door de jaren heen](#) op de website van Diogenes. Daar worden ook de tijdstippen op het filmpje genoemd waarop beelden van de verschillende panden te zien zijn.

Diogenes nu ook op Facebook

Sinds november heeft Diogenes Leiden ook een [Facebookpagina](#). Mensen met een Facebook-account kunnen daar actuele berichten vinden en er desgewenst reacties of vind-ik-leuks plaatsen. De komst van de Facebookpagina doet geen afbreuk aan de rol van de website van Diogenes: daar staat de uitgebreidste informatie over de stichting en dat blijft zo.

Het Mierennesthofje: ontstaan in de Middeleeuwen

De Stichting Diogenes is niet alleen in het bezit van een aantal 'gewone' woningen en de Latijnse School, maar ook van een hofje: het Mierennesthofje aan de Hooglandse Kerkgracht. Het hofje, dat vijf kleine woningen bevat, is al meer dan zes eeuwen geleden ontstaan.

Het begon in 1386 toen een zekere Katrijne Jacobsdochter in een oorkonde haar huis, haar roerende goederen en een hoeveelheid geld beschikbaar stelde voor de huisvesting van *'zo veel goede vrome vrouwen als er met gemak en liefde in zouden kunnen wonen'*. Het leidde tot de stichting van het Sint Pancrasbegijnhof op de plaats waar tegenwoordig het Mierennesthofje ligt. In tegenstelling tot veel andere hofjes was een begijnhof niet in de eerste plaats bestemd voor arme bewoners: veel begijnen waren redelijk welgesteld. De bewoonsters werden bijgestaan door de pastoor en de kerkmeesters van de Sint Pancraskerk, de tegenwoordige Hooglandse Kerk.

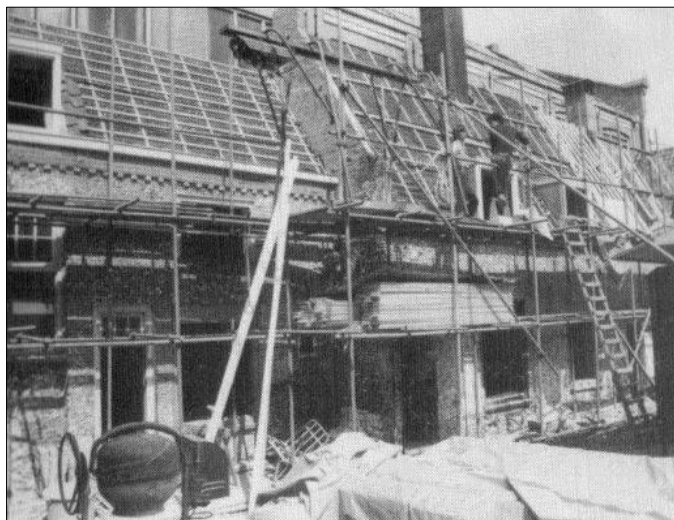

Toen rond 1572 de katholieke kerkelijke goederen werden onteigend, werd het hofje door de Staten van Holland toevertrouwd aan het stadsbestuur van Leiden. Het hofje raakte als gevolg van de toenmalige woningnood overbevolkt, en dat zal de verklaring zijn voor de naam Ruypenest (rupsennest), waarmee het vaak werd aangeduid.

In 1590 droeg het stadsbestuur het hofje over aan de kerkmeesters van de drie toenmalige protestantse hoofdkerken: de Pieterskerk, de Hooglandse Kerk en de Vrouwenkerk. Zij verhuurden de huisjes aan particulieren. Volgens sommige bronnen waren er eerst zeven huisjes; waarschijnlijk is in de loop van de tijd een deel van het hofje verkocht ten behoeve van bouwplannen op naastgelegen percelen.

In 1731 was er een openbare verkoping van een aantal panden die de kerkmeesters beheerden. De vijf huisjes van het Ruypenest werden gekocht door een van de rijkste inwoners van de stad: Diederik baron van Leyden (1695-1764), heer van Vlaardingen, West-Barendrecht enzovoort. Op 23 december 1737 legde Van Leyden regels vast voor de bewoning van het hofje. Daarbij bepaalde hij dat de bewoners gratis mochten wonen en jaarlijks 'preuven' (bijdragen in het levensonderhoud) zouden krijgen. Op grond daarvan wordt soms 1737 als stichtingsjaar van het hofje genoemd.

In 1760 bepaalde Van Leyden in zijn testament dat het hofje na zijn overlijden moest worden bestuurd door een college van regenten, dat moest worden samengesteld uit een aantal van zijn nakomelingen. Van Leyden overleed in 1764, en daarna is het hofje, dat voortaan doorgaans Mierennesthofje werd genoemd, ruim 200 jaar lang door regenten bestuurd, bijna allemaal nakomelingen van Van Leyden en bijna allemaal van adel. Het feitelijke beheer werd overgelaten aan een medewerker.

Door gebrekkig onderhoud werden de huisjes steeds bouwvalliger. Toen de regenten te weinig geld in kas bleken te hebben voor een aantal noodzakelijke reparaties, kocht de gemeente Leiden het hofje in 1967 voor 4000 gulden van de twee laatste regenten: een baron Van Nagell en een baron Schimmelpenninck van der Oye.

De gemeente liet wel de ergste gebreken verhelpen, maar het kwam nog niet tot een echte restauratie.

In 1977 verkocht de gemeente het Mierennesthofje aan de Stichting Diogenes Leiden. Diogenes liet het in 1980-1981 volledig restaureren onder leiding van architect Taco Mulder. Hiernaast staat een foto die gemaakt is tijdens de restauratie.

Het hofje bevat nu vijf kleine aantrekkelijke woningen op een rustig punt midden in de stad.

Meer informatie en meer foto's zijn te vinden op de pagina [Mierennesthofje](#) op de website van Diogenes.

Voorlopig geen fusie met andere stichtingen

Sinds de zomer van 2013 is er overleg geweest tussen de Stichting Diogenes Leiden en andere monumentenstichtingen over de mogelijkheid van een fusie. De gesprekspartners waren de Stichting Monumenten Libertas Leiden (SMLL) en de Stichting Kasteel Endegeest (SKE).

De SMLL beheert vier hofjes: het Sint Janshof aan de Haarlemmerstraat, het Sint Stevenschhof, ook aan de Haarlemmerstraat, het Brouckhovenhof aan de Papengracht en het Pieter Gerritsz. Speckhof bij het Pieterskerkhof. De hofjes hebben samen 49 woningen.

De SKE heeft in de jaren 1990-1993 het eeuwenoude kasteel Endegeest in Oegstgeest gerestaureerd. Het kasteel is in gebruik als bestuurscentrum van de zorgorganisatie Rivierduinen.

Het was de bedoeling dat de fusie van de drie stichtingen per 1 januari 2015 zijn beslag zou krijgen. Dat plan kon niet doorgaan. Voor statutenwijziging of ontbinding van de SKE is namelijk instemming van de gemeente Leiden nodig, en de gemeente weigerde om die instemming te verlenen.

Daarna is de mogelijkheid van een fusie van alleen Diogenes en de SMLL onderzocht. In november 2015 bleek echter dat ook die variant hoogstwaarschijnlijk van de baan is omdat de raad van bestuur en de raad van toezicht van de SMLL ervoor hebben gekozen om andere toekomstmogelijkheden voor hun stichting te onderzoeken.

Voor Diogenes is een fusie niet nodig. Dit betekent dat Diogenes op eigen kracht verder zal gaan.

Overleg tussen hofjesbesturen

Stichtingen die hofjes en andere kleine monumentale woningen in stand houden, hebben het de laatste jaren extra moeilijk gekregen. Een belangrijke oorzaak daarvan is de enkele jaren geleden ingevoerde verhuurdersheffing, die erg nadelige gevolgen heeft voor instellingen met woningen onder de huurprijsgrens. Het tarief van die heffing stijgt nog steeds. Ook Diogenes wordt door de verhuurdersheffing getroffen.

Een bijkomend probleem zijn de regels voor de vaststelling van de WOZ-waarde van panden. Bij de taxatie moet worden uitgegaan van de fictie dat een pand vrij kan worden verkocht. Bij hofjeswoningen zou het heel ongewenst zijn om het bezit en het beheer te versnipperen. Bovendien verzet in veel gevallen de stichtingsakte zich tegen afzonderlijke verkoop. De WOZ-waarde is daarom bijna altijd hoger dan redelijk zou zijn.

Om de raakvlakken en de gezamenlijke belangen van de Leidse hofjesbesturen te bespreken is in november het al eerder bestaande overleg tussen hen nieuw leven ingeblazen. Hoewel de verhuurdersheffing en de WOZ berusten op landelijke regelgeving, is afgesproken om contact met de gemeente Leiden op te nemen om te bespreken op welke manier de gemeente de hofjesbesturen kan helpen. Een delegatie van de besturen, waaronder de voorzitter van Diogenes, heeft in januari een afspraak met wethouder Laudy.

Inmiddels heeft Diogenes zich ook aangesloten bij het Landelijk Hofjesberaad. Het Hofjesberaad, dat sinds kort honderd deelnemers kent, heeft contacten met de landelijke politiek over onderwerpen als de nadelige effecten van de verhuurdersheffing.

Mooiere halletjes aan de Aalmarkt

Diogenes wil de panden van de stichting niet alleen in goede staat houden, maar ze ook, voor zover de begroting dat toelaat, verder verbeteren. In dat kader zijn de halletjes van de panden Aalmarkt 5 en 6 dit jaar grondig onder handen genomen. Beide panden bestaan uit een beneden- en een bovenappartement met een gemeenschappelijke toegang. Sinds de renovatie in de jaren tachtig was er aan dit deel van de panden weinig aandacht besteed. Na de opknappbeurt zien de vloeren, de muren en de plafonds er veel beter uit. Een paar foto's van de oude en de nieuwe situatie zijn te zien op de pagina [Mooiere halletjes aan de Aalmarkt](#) op de website van Diogenes.

Reageren op de nieuwsbrief

Als u wilt reageren op de nieuwsbrief, kunt u een mailtje sturen naar nieuwsbrief@diogenes-leiden.nl.

Dat adres kunt u ook gebruiken om u aan te melden of af te melden voor het ontvangen van de nieuwsbrief of om een wijziging van uw mailadres door te geven.